

3. РИА Новости <https://ria.ru/technology/20171025/1507522376.html>
4. Електронний ресурс: <https://russian.rt.com/nopolitics/news/443007-roboty-pravovoi-status-gosduma>
5. Нормы гражданского права о робототехнике Резолюция Европарламента от 16 февраля 2017 года 2015/2013(INL) P8_TA-PROV(2017)0051, включает текст Хартии робототехники. Електронний ресурс: http://robopravo.ru/riezoliutsiia_ies

*Єрмолаєва В. В.
викладач кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ТА ІДЕОЛОГІЯ ЛІБЕРАЛІЗМУ: ПІДМІНА ПОНЯТЬ

Сучасний суспільно-політичний наворотів неможливо уявити без словосполучення “Європейські цінності”. З цим поняттям пов’язують сам факт існування Європейського Союзу. Цей набір ціннісних орієнтирів вважається таким, що забезпечує існування найрозвиненішого суспільства сучасності. Він виступає певним орієнтиром суспільно-політичного розвитку для країн, що не входять до Європейського Союзу, і саме прагнення втілити ці цінності стало початком Революції Гідності в Україні.

Так само, усталена в інформаційному полі думка стверджує, що “Європейські цінності”, тобто цінності сучасної Європи в межах ЄС, мають настільки ліберальне підґрунтя, що між поняттями “європейські цінності” та “ліберальні цінності” можна ставити знак тотожності. На перший погляд, цьому припущенню важко знайти емпіричне підтвердження. Проте уважно поглянувши на заголовки новин після виборів у Німеччині, Австрії, Чехії, можна часто зустріти словосполучення на кшталт “криза лібералізму в Європі”, “Кінець європейського лібералізму” і т.д. Відповідно, користуючись формальною логікою, можна зробити припущення, що існування таких думок можливе лише за існування попередньої тези про те, що ліберальні цінності є цінностями Європи в цілому.

Проте політика в 21 столітті вносить корективи до усталених ідеологій, і часто користуючись певними термінами що стосуються політичних ідеологій, здійснюється апеляція до змісту, що початково не належав цьому поняттю. Батьком-засновником класичного лібералізму беззаперечно вважається Джон Локк. Ним же і була сформульована “тріада” цінностей – основа всієї ідеології лібералізму та всіх похідних від неї течій. За Локком, лібералізм визнає за людиною 3 природних, невід’ємних права: право на життя, свободу та приватну власність. При цьому, говорячи про свободу, Локк чітко стверджує: “Єдиний шлях, за допомогою якого будь-хто

відмовляється від своєї природної свободи і вдягає на себе пута громадянського суспільства, - це угода з іншими людьми про об'єднання в співтовариство... Коли якесь число людей таким чином погодилося створити співтовариство або державу, то вони тим самим уже об'єднані та складають єдиний політичний організм, в якому більшість має право діяти і вирішувати за інших. Адже коли якесь число людей створило за згодою кожної окремої особи співтовариство, то вони тим самим зробили це співтовариство єдиним організмом, що володіє правом виступати як єдиний організм, що може відбуватися тільки з волі і рішення більшості” [1]. Ліберальна демократія передбачає захист прав меншості, проте так само виключає диктатуру прав меншості відносно прав більшості.

В економічному аспекті це виявляється у тому, що державою забезпечуються умови вільного ринку, на якому кожен індивід в міру своїх навичок і компетенцій реалізує себе, отримуючи певний рівень добробуту. В політичному вимірі – абсолютне втілення свободи вибору, свободи слова, свободи ідеологічних переконань за умови їх прийнятності для більшості суспільства.

Проте наразі, країни ЄС втілюють як у внутрішній, так і у загальноєвропейській (мається на увазі ЄС як політичний інститут) політиці інші принципи. Перш за все, це стосується економічного виміру: в провідних країнах Європи втручання держави в економіку є куди більш значним, ніж передбачено ідеологією класичного лібералізму. Німеччина, Франція, Норвегія, Швеція, та ціла низка інших країн мають розвинену систему соціальних гарантій для вразливих верств населення, які передбачають виплати по безробіттю, безкоштовні послуги в освіті, охороні здоров'я, тощо. Соціальний захист населення, безумовно, є важливою функцією держави, проте у провідних країнах ЄС соціальна політика є не стільки інструментом захисту вразливих верств населення, скільки засобом скорочення розриву між бідними та багатими і зрівняння верств населення. Так, нормальною практикою для переважної більшості країн ЄС, серед яких – Бельгія, Німеччина, Франція, Австрія, Нідерланди - є прогресивне оподаткування. Іншим аспектом такої економічної політики є високий рівень податків, що сплачуються на соціальні потреби як працівником, так і роботодавцем. За даними ОЕСР, відсоток відрахування від доходу на соціальне забезпечення становить, відповідно: 17.3% – для працівника і 16.2% – для роботодавця в Німеччині, 10.5% і 26.8% – у Франції, 13.9% і 22.4% – у Австрії, 10.9% і 22.3% – у Бельгії. Середній показник для країн-членів ОЕСР становить 8.2% для робітника і 14.4% – для роботодавця, в той час у 17 з 28 країн ЄС рівень соціальних відрахувань перевищує середній по ОЕСР [2].

Така політика створює умови, за яких малозабезпечені верстви населення отримують компенсації за рахунок працюючих, таким чином зрівнюючи населення в цілому.

Інший важливий та актуальний аспект, що демонструє невідповідність державної політики країн Європи ліберальній ідеології полягає у кризі політики

мультикультуралізму. Потік мігрантів та криза біженців, пік якої прийшовся на 2015 рік унеможливили “пасивну” асиміляцію для великої кількості людей, що сповідують інші релігії, мають відмінні культурні та політичні традиції. Як наслідок, замість мирного співіснування культур Європа отримала велику кількість людей, що не бажаючи приймати європейський образ життя за ідеал створюють тиск на економіку, вимагаючи соціального забезпечення на рівні з громадянами, піднімають рівень доступності, тощо. Проте ключовим в цьому аспекті є те, що провідні держави Європи толерують цінності таких меншин і повністю захищають їх право на прояви ідентичності, різко засуджуючи будь-які спроби нав’язування таким меншинам цінностей та традицій місцевого суспільства. Іншими словами, свободи агресивної меншості виявляються куди більш захищеними за свободи пасивної більшості, що ховається за привабливими гаслами рівності народів та мирного співіснування культур.

Звідси, висновок – вищеперераховані цінності, що втілюються політикою ЄС, лежать в основі не лібералізму, а соціал-демократії. Соціал-демократія належить до поміркованих ідеологій, є лівоцентристською, а отже – багато в чому збігається з лібералізмом як у ідеологічному, так і у практичному аспекті. Проте є ціла низка критеріїв, за якими можна сказати, що пануючими цінностями серед країн ЄС є саме соціал-демократичні. Серед таких можна зазначити: соціальна економічна політика, прагнення скорочення розриву між бідними і багатими, захист прав робітників, загальний економічний добробут, мультикультуралізм та космополітизм, тощо.

Очевидно, що соціал-демократія перемогла в межах ЄС, або як мінімум – в межах його провідних країн. З цього правила є і виключення: так, в урядах Польщі і Угорщини, домінують праві ідеї, а партії такого соціал-демократичного спрямування не мають ключової ролі у політиці. Проте саме за таку “невідповідну” внутрішню політику Польща і Угорщина протягом останнього часу різко критикувалися лідерами провідних країн ЄС, а офіційні установи ЄС погрожували їм санкціями у випадку продовження дій, що не відповідають політиці об’єднаної Європи.

Соціал-демократія як ідеологія жодною мірою не є злом чи загрозою прогресивному суспільству. Більше того, європейським соціал-демократам по-суті вдалося досягти своєї глобальної мети – створити державу загального добробуту. Проте проблема полягає саме в науково-теоретичному аспекті: називаючи цінності та прагнення сучасної Європи ліберальними, ми легітимізуємо підміну понять, наявність якої вже відчувають європейські інтелектуали. Надзвичайно цікавою в цьому контексті є “Паризька декларація” 12 відомих філософів та інтелектуалів з 9 країн ЄС, з підзаголовком “Європа, в яку ми віримо”. Автори декларації прямим текстом пишуть про існування “фальшивої Європи” в сучасному ЄС, основною цінністю якої є не свобода, а рівність, що виявляється у мультикультуралізмі та фактичному обмеженні свободи слова: “Політичні лідери, що відкрито говорять незручну правду про іслам там імміграцію сьогодні постають перед судом, а принципи політкоректності

накладають табу на ті погляди та точки зору, що загрожують існуючому status quo. Фальшива Європа не захоплює культуру свободи. Вона запроваджує культуру однорідності, якою рухає ринок та політично вимушеного конформізму” [3]. Криза лібералізму виявляється замаскованою кризою соціал-демократії.

За проблемою кризи соціал-демократії ховається більш масштабна та концептуальна теоретична криза – криза політичної шкали. У відомій роботі “Кінець історії та остання людина”, Френсіс Фукуяма передбачав, що атаки на лібералізм “зліва” відбуватимуться шляхом підміни понять та цінностей: “Майбутні загрози ліберальній демократії зліва, будуть, вірогідніше за все, рядитись в одяг лібералізму, змінюючи його сенс зсередини, а не йти фронтальною атакою на основні демократичні інститути та принципи” [4]. Це, як наслідок, призводить до того, що в суспільно-політичному дискурсі Європи та її найближчих партнерів “нульова” позначка політичної шкали фактично зміщується вліво. Соціал-демократія мімікрує під лібералізм, і оголошує себе центром політичного спектру. Будь-яке класичне ліберальне об’єднання, партія чи кандидат тепер стають “правоцентристськими”, правоцентристи – “правими”, праві – “ультраправими радикалами”. Європейські праві виносяться на маргінес політичної системи, в той час як ліві рухи набувають все більшої сили і ваги. Як і будь-яка інша підміна понять, ця відкриває поле для спекуляцій та порушує баланс сил. Як наслідок – політична система ЄС як організації а окремих її країн вже не може адекватно реагувати на виклики сучасності.

Прикладом може виступити та ж сама ситуація, що склалася навколо кризи біженців. Сучасні популісти уміло використовують незадоволення мас невірноваженою політикою щодо біженців та мігрантів для маніпуляцій на власну користь. Цим пояснюються успіхи “Альтернативи для Німеччини”, “Права і Справедливості” в Польщі, Маріано Рахоя в Іспанії, вихід у другий тур для Марін Ле Пен у Франції та багато інших подій недалекого минулого. Популізм належить до неявних загроз, що порушують стабільність всієї економічної, політичної, культурної системи якою є Європейський Союз. Внаслідок внутрішніх протиріч та нездатності до їх вирішення в форматі ЄС відбувся Brexit, який показав, що об’єднана Європа не є чимось сталим, і ЄС як політична організація здатен не лише до розширення. Очевидно, що вирішення актуальних проблем, чимала низка яких лежить в ціннісно-ідеологічному аспекті, неможливе без чіткого прояснення та демаркації пануючих в Європі ідеологій.

“Кінець історії та остання людина” хоч і не відповідає більш пізнім роботам автора, все ж дає цікаву та змістовну теорію домінування ліберальної демократії. Ліберальна демократія позбавлена критичних внутрішніх протиріч і здатна забезпечити як економічний добробут і стабільність широких мас, так і амбітні прагнення окремих індивідів, тобто – справжню свободу. Вже згадувана Паризька декларація говорить і про вирішення зазначених у ній проблем, що полягає у поверненні традиційних цінностей та “відродженні справжнього лібералізму”.

“Майбутнє Європи має бути ліберальним в найкращому розумінні цього слова, що означає відданим ідеї здорових публічних дебатів, вільних від будь-яких загроз насильства та примусу... Ми цінуємо політичні досягнення сучасної доби. Кожен чоловік та жінка повинні мати рівне виборче право. Базові права мають бути захищені. Але здорова демократія передбачає соціальну та культурну ієрархію, яка заохочує прагнення до досконалості та пошану до тих, хто служить загальному благу”[3].

Підбиваючи підсумки, можна сказати наступне:

1) В Європейському суспільстві дійсно існує підміна понять щодо значення та впливу ідеологій лібералізму та соціал-демократії на політичну систему країн ЄС. Вплив цієї підміни понять вже відчувають інтелектуали та філософи багатьох країн Європи

2) Підміна понять призводить до викривленого сприйняття будь-якої сили на ідеологічній шкалі через зміщення умовного центру “вліво”. Це доволі успішно використовується популістськими силами для критики центристських позицій в політиці та підвищення власних рейтингів такими силами.

Повернення ідей класичного лібералізму не є панацеєю від всіх політичних криз сучасної Європи. Проте прояснення підміни поняття ліберальних цінностей соціал-демократичними, а також – підтримка оновленого суспільного дискурсу, що сприятиме стабілізації ідеологічної шкали є, надзвичайно важливим кроком для створення стабільної та ефективної політичної системи в Європі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Локк. Дж. Сочинения : в 3 т. Т. 3. Москва : Мысль, 1988. Книга вторая, Глава VIII. С. 317.
2. OECD: Taxing Wages 2017. URL: <http://www.oecd.org/berlin/publikationen/taxing-wages-2017.htm> (дата звернення: 10.05.2018)
3. The Paris Statement: Europe we can believe in. URL: <https://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/> (дата звернення: 10.05.2018)
4. Francis Fukuyama. The end of history and the last man. New York : The Free Press, 1992. С. 296

*Жмур Ю. М.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевих юридичних дисциплін
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (м. Київ)*

ПРИЧИНИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Запобігання злочинності серед неповнолітніх в Україні є вкрай важливою та складною для суспільства й держави проблемою. На сьогодні стан злочинності неповнолітніх (осіб віком 14-18 років) – це застереження для подальшого соціального